

JOURNAL of SOCIAL and HUMANITIES SCIENCES RESEARCH (JSHSR)

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Received/Makale Geliş 24.08.2021
Published /Yayınlanma 30.09.2021
Article Type/Makale Türü Research Article

Citation/Alıntı: Palacıoğlu, T. (2021). İstanbul'da aktif yabancı sermayeli şirketlerin analizi. *Journal of Social and Humanities Sciences Research, 8*(74), 2495-2512.
http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.2699

Dr. Tezer PALACIOĞLU
https://orcid.org/0000-0002-0388-1750
İstanbul Ticaret Odası, İstanbul / TÜRKİYE

Volume/Cilt: 8 Issue/Sayı: 74
jshsr.org
ISSN: 2459-1149

İSTANBUL'DA AKTİF YABANCI SERMAYELİ ŞİRKETLERİN ANALİZİ

AN ANALYSIS OF ACTIVE FOREIGN CAPITAL COMPANIES IN ISTANBUL

ÖZET

İstanbul 8.000 yıl öncesine uzanan tarihi boyunca her dönem önemli, Roma, Bizans ve Osmanlı gibi cihan imparatorluklarına başkentlik yapmış, kadim bir şehirdir. Avrupa, Asya ve hatta Afrika kıtalarının coğrafi, kültürel, dini kesişim noktası olması, eşsiz güzellikleri, kara ve deniz ulaşımı kolaylıkları ile her zaman insan nüfusunun yoğun olması, doğal olarak mal ve hizmet üretimi ve ticaretinde öne çıkmasını sağlamıştır.
Günümüzde 15 milyonu aşkın nüfusu ile Avrupa'nın en büyük şehri hüviyetindeki İstanbul Türkiye ekonomisinin; ¼'ünden fazla milli hasılasını üreten, dış ticaretinin yarıdan fazlasını gerçekleştiren (TUİK), vergi gelirlerinin %60-84'ünü tahsil eden (TC Hazine Maliye Bak), pandemi öncesi 2019'da 14,9 milyon turist ağırlayan (İstanbul Turizm İl Müdürlüğü), kalbi durumundadır. Avrupa'da nüfus olarak 20 ülkeden daha büyük pazarı yanında (worldmeters), gerek Türkiye'nin 84 milyonluk pazarı, gerekse 3-4 saatlik ulaşım noktasındaki 50'i aşkın çevre ülkeleri için bir "terminal" olma özelliği yerli ve yabancı yatırımcılar açısından cazibesini artırmaktadır.
Bunun da ötesinde, Türkiye'nin son zamanlarda Suriye, Irak, Afganistan gibi ülkelerden gelen sığınmacılar için uyguladığı tartışmalı "açık kapı" uygulaması neticesinde, yalnızca Suriyelilerden oluşan 532.000 nüfuslu ilave bir topluluk (TC Göç İdaresi Başkanlığı) bulunmaktadır ki, oturma izni ile olsun olmasın, şehirde yeni bir hayat kurmaya çalışan çeşitli milletlerden kişilerin de katılımı ile bu rakamın çok daha yukarılarda olduğu muhakkaktır.
Hal böyleyken İstanbul'daki yabancı sermayeli şirketlerin analizi, menşe ülkelerinin belirlenmesi, sayıları, sermaye tutarları, yıllar itibariyle gelişimleri, hangi semtlerde yoğunlaştıkları gibi verilerin ortaya konulmasının, hem politika yapıcılara İstanbul'la ilgili sosyo ekonomik, hem de yerli ve yabancı girişimcilere yatırımla ilgili kararların alınmasında yol gösterici olacağı düşünülmektedir.
Bu itibarla yapılan bu çalışma, 11 Ağustos 2021 itibariyle İstanbul Ticaret Odası kayıtlarında yer alan 39.391 yabancı sermayeli, halen aktif olarak faaliyet gösteren şirket kayıtlarını değerlendirerek yorumlamaktadır.
Anahtar Kelimeler: İstanbul, İstanbul Ekonomisi, İstanbul'da Suriyeliler, İstanbul'da Yabancı Sermaye, Türkiye Ekonomisi, Türkiye'de Yabancı Sermaye

ABSTRACT

Istanbul is an ancient city that has been the capital of great world empires of Roman, Byzantine and Ottoman throughout its history dating back 8,000 years. Being the geographical, cultural and religious intersection of the continents of Europe, Asia and even Africa, its unique beauties, multi land and sea transportation facilities and the fact that the human population is always dense, has always naturally made it stand out in the production and trade of goods and services.
Today, it is the heart of the Turkish economy with a population of more than 15 million, the largest city in Europe, which produces more than ¼ of the national product, realizes more than half of foreign trade, collects 60-84% of all tax revenues, and 14.9 million incoming tourists in 2019 before the pandemic. In addition to its own market larger than 20 countries in terms of population in Europe, its position as a "terminal" for Turkey's market of 84 million and for more than 50 neighboring countries at a 3-4 hours flight distance, are the factors increasing İstanbul's attractiveness for domestic and foreign investors.
Moreover, as a result of the controversial "open door" practice that Turkey has recently implemented for refugees from countries such as Syria, Iraq and Afghanistan, there is an additional community of 532.000 people consisting only of Syrians, which is no doubt much higher, when the people from various nationalities trying to establish a new life in the city with or without a residence permit are added.

In that sense, the analysis of active companies with foreign capital in Istanbul such as the determination of their countries of origin, their numbers, capitals invested, their development over the years, in which districts they are concentrated, would certainly help policymakers for socio-economic as well as domestic and foreign entrepreneurs for investment decisions.
Taking into account of above-mentioned considerations, this study evaluates and interprets the records of the Istanbul Chamber of Commerce (ICOC) about 39,391 companies with foreign capital, which are still operational as of August 11, 2021.
Keywords: Istanbul, Istanbul Economy, Syrians in Istanbul, Foreign Investment in Istanbul, Turkish Economy, Foreign Investment in Turkey

1. GİRİŞ

Küreselleşme ile birlikte her geçen gün birbiri ile daha da entegre hale gelen dünya ekonomisinde, herhangi bir coğrafyada meydana gelen gelişmeler yalnızca o bölgeyi değil dünya ekonomisinin bütününü etkileyebilmektedir. Velev ki belirli bir büyüklüğe erişmiş sosyo ekonomik yapılardaki gelişim, entegrasyonun ve büyüklüğün derecesine bağlı olarak daha da önem kazanmaktadır.

Türkiye ekonomisinin kalbi durumundaki kadim şehir İstanbul hiç kuşkusuz özel olarak değerlendirilmesi gereken bir öneme sahiptir. Gelişmiş batı ile gelişmekte olan doğu toplumları, ekonomileri arasında temel bağlantı noktası olarak, şehirdeki her tür gelişim zincirleme bir etki ile önce çevresine daha sonra çevre dış halkalara doğru yayılmaktadır.

İstanbul'un 15 milyonluk kendi pazarı bir tarafa; Türkiye'nin büyük ulusal pazarına ve Gümrük Birliği, dolayısıyla Avrupa Birliği (AB), soğuk savaş döneminin sona ermesiyle dünya ticaret sahnesine yeni katılan Doğu Bloğu, tarihi ve dini bağları ile küresel enerji pazarının motoru olan Ortadoğu ve hatta modern dünyanın Mavi Okyanusu olarak ön plana çıkan Afrika, ülkelerine ulaşma noktasında sahip olduğu avantajlar yerli ve yabancı yatırımcılar tarafından dikkatle izlenmektedir.

Kaldı ki Arap Baharı ile 2011'den bu yana yaşanan gelişmelerle içinde bulunduğumuz coğrafyanın, Doğu'dan Batı'ya bir çekim ve geçiş noktası olması, insan hareketleri ile birlikte yatırım hareketlerinde de büyük değişiklikler ortaya çıkarmıştır. Her geçen gün İstanbul'da yabancı sermayeli şirketlerde, başta Ortadoğu ülkeleri olmak üzere artan ilgiye, ilişkin haberler yer almaktadır.

İstanbul'da yabancı şirketlere ilişkin verilerle birlikte mevcut durumun ortaya çıkarılması hem devlet hem de yerli yabancı özel sektör düzeyinde yapılacak değerlendirmelere ışık tutacaktır.

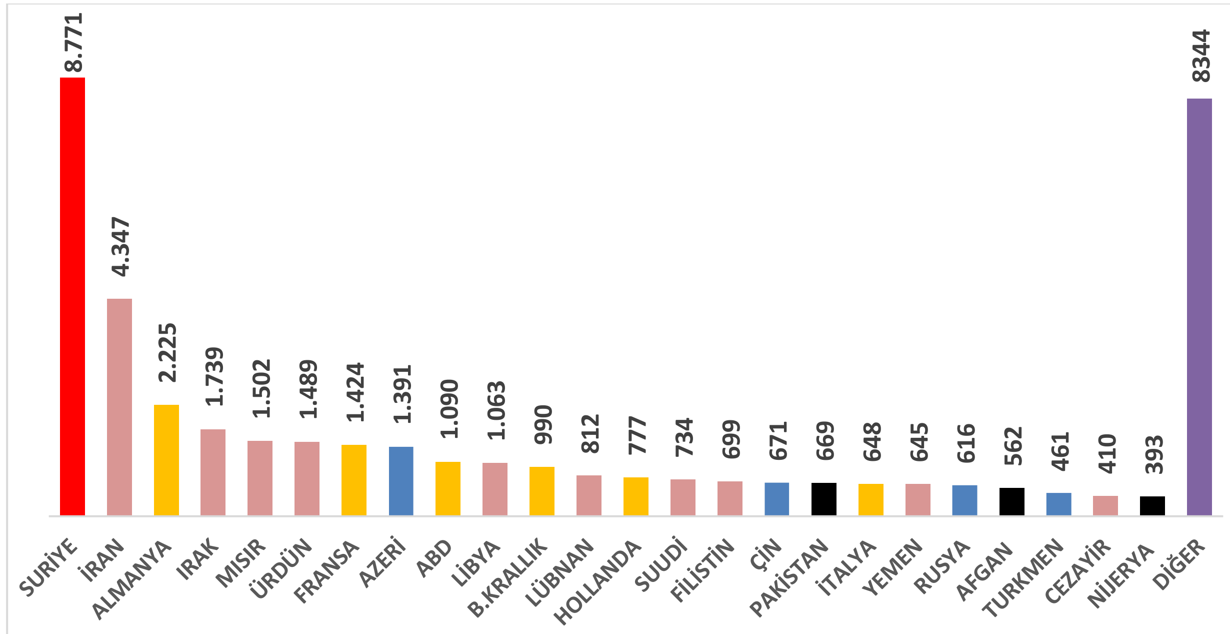
2. İSTANBUL'DA YABANCI SERMAYELİ GİRİŞİMLERDE GENEL DURUM

İstanbul'da, 11 Ağustos 2021 tarihi itibariyle İstanbul Ticaret Odası'na (İTO) kayıtlı "aktif" tüm şirketlerin sayısı 443.884 adettir. Bu şirketlerin 404.493'ü yalnızca Türk ortaklı iken 39.391 adedi ise yabancı ortaklıdır.

Bir başka ifade ile İstanbul'da aktif şirketlerin %91,1'I yerli, %8,9'u ise yabancı sermayelidir. Bu noktada çalışmada yer alan şirketlerin aktif, yani aidatını düzenli ödeyen, vefat, ticareti terk veya borcundan dolayı pasif duruma alınmamış, kaydı devam eden şirketler olduğu önemle belirtilmelidir.

Sayı itibariyle bakıldığında, 8.771 şirket ile en yakın rakibi olan İranlı şirketleri yaklaşık 2 katına ulaşan Suriyeli şirketlerin büyük farkla önde olduğu görülmektedir. Sayısal olarak ilk 5'te yer alan şirketlerin 4'ü Ortadoğulu ülkelere aittir. Savaştan kaçarak ülkemizde geçici sığınmacı statüsü ile bulunan Suriyeliler ve ABD'nin ambargosu altında zor yıllar yaşayan İran yanında, Libya, Filistin, Yemen, Afganistan, Pakistan, Nijerya gibi ekonomik ve siyasi açıdan çalkantılı, iç karışıkların yaşandığı ülke vatandaşları ile Özbekistan, Türkmenistan gibi Türki Cumhuriyetler vatandaşlarının kurduğu şirket sayısının çokluğu açıkça görülmektedir.

II. Dünya Savaşı'nın sonuyla birlikte yüzünü batıya çeviren ve 1996'da bugünkü adıyla Avrupa Birliği (AB) ile Gümrük Birliği'ne giren Türkiye'de, 2010'a kadar görülen AB ve ABD, Kanada gibi OECD ülkelerinin ağırlığı git gide azalmaktadır.

Şekil 1: 1925-2021 İTO'ya Kayıtlı ve Aktif Yabancı Sermayeli Şirketler (Adet, 11 Ağustos İtibariyle)

Kaynak: İTO kayıtlarından derlenmiştir

Şirketlerle ilgili kuruluş tarihleri, sayıları, faaliyet gösterdikleri ilçeler ve faaliyet konuları dışında, aleni olan İTO kayıtlarından ulaşılabilen bilgiler arasında durum tespiti yapılmasına olanak veren çok fazla veri yoktur. Şirketlerin cirosu ne kadar istihdam sağladığı ne kadar ihracat yaptığı, karı, zararı gibi nitelik açısından gösterge olabilecek veriler ticari sır olarak değerlendirilmekte olduğundan ve İTO kayıtlarında da bulunmadığından bir ölçüde kıyaslama imkanı veren tek gösterge tescilli sermaye olarak kalmaktadır.

Tescilli sermaye Odalara kayıt aşamasında şirketlerin kanunla belirlenmiş[1] limitlerden az olmamak kaydıyla tescil ettirmekle yükümlü oldukları sermaye tutarıdır. Buna karşın;

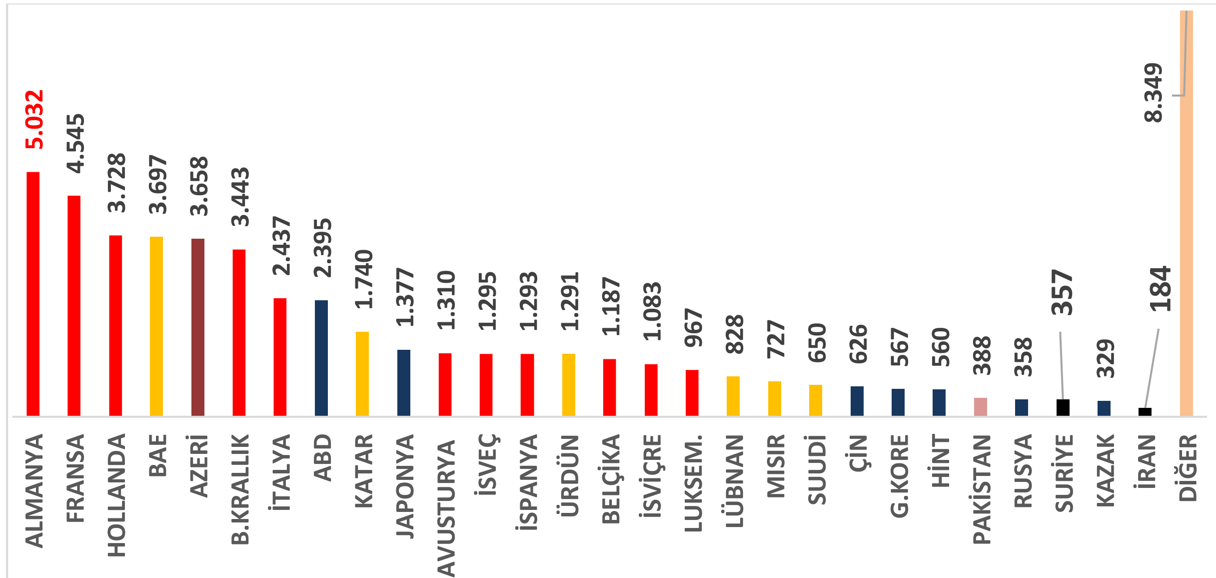
- Limited şirketlerde ödenmesi için 24 ay süre tanınmış olması, anonim şirketlerde ise kuruluş aşamasında yalnızca ¼'ünün ödenmesinin yeterli olması yanında,
- Beyana dayalı bir bilgi oluşu,
- Daha sonra ödenip ödenmediği veya artırılıp artırılmadığının tescil zorunluğu bulunmaması,
- Şirketlerin sermayelerinde tescil güncelleme yapmamaları halinde, tescil edildiği tarihteki döviz kuru ile günümüzdeki değeri arasında fark bulunması,

gibi[2] nedenlerle fiili durumu tam anlamıyla ortaya koyan bir gösterge olduğu söylenemez

Öte yandan, yine de bir fikir vermesi açısından eldeki tek veri olarak yararlı olacağı düşüncesi ile "tescilli sermaye toplamları bugün için ABD $ kuru 8,5 TL alınarak" incelenmiştir. Buna göre İstanbul'da kayıtlı 39.391 yabancı sermayeli şirketnın tescilli sermayeleri toplamı 41 milyar 107 milyon $'dır.

[1] Anonim Şirketlerde 50.000 TL, limited Şirketlerde 10.000 TL sermaye alt limiti zorunludur, kollektif ve şahıs şirketlerinde alt limit zorunluluğu yoktur

[2] Örneğin Şirketin öz kaynağı 2021 itibariyle 850.000 TL (100.000 $) olsa dahi 30 sene önce kurulduğunda tescil ettirdiği 1000 TL sermayede güncelleme yapmadıysa, kayıtlarda ilk anki sermaye görülmektedir. Benzer şekilde sermayesi fiiliyatta olmadığı halde çok daha yüksek (aksi de mümkündür) bildirilmiş olabilir.

Şekil: 2 Ülkeler İtibariye İstanbul'da Tescilli Yabancı Sermaye (Milyon $, 11.08.2021)

Kaynak: İTO kayıtlarından derlenmiştir

Tescilli sermaye sıralamasında AB ile birlikte gelişmiş batı ülkelerinin büyük üstünlüğü göze çarpmaktadır. Yukarıda şekilde yer alan en yüksek sermayeye sahip 8 AB ülkesinin payı %61'i, bu ülkelerle beraber ABD ve Japonya dahil edildiğinde ise 10 gelişmiş ülkenin payı toplamın %70'ini bulmaktadır. Burada altı çizilmesi gereken husus ise özellikle büyük yatırımların çok ortaklı yapısı gereği, aynı şirket sermayesi birkaç ülke kaydı arasında mükerrer gözüktüğü için, ülke bazlı sermaye toplam sermayeden fazla çıkmaktadır.

Yapılan hesaplamalarda bu şekilde birden fazla ülke kayıtlarında da gözüken mükerrer şirket sayısı 3.081 adet, mükerrer sermaye ise 13,3 milyar $'dır. Ancak bu rakamlar ülke bazlı olup, bu durumda normalde 41,1 milyar $ olan tescilli sermaye, ülke bazlı rakamlarda 54,4 milyar $'a, 39.391 olan şirket sayısı da 42.472'e çıkmaktadır.

AB üyesi Almanya tescilli sermaye bazında tüm yatırımlardan aldığı %9,2 payla ilk sırada yer alırken, onu yine AB üyeleri olan Fransa %8,4, Hollanda %6,9 pay ile izlemektedir. 4.ve 5. sıraları alan Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Azerbaycan'ın hemen hemen Hollanda ile aynı oranda payları bulunmaktadır. İlk 5 ülkenin toplam yabancı sermaye içinde payı %38'e ulaşmaktadır. İkinci 5 de yine, 2 AB üyesi yanında ABD, Japonya gibi 2 gelişmiş ülke ile Türkiye ile ekonomik, ticari, siyasi yakınlığı bilinen Katar'dan oluşmaktadır. İkinci 5'in %21 payı ile birlikte, İstanbul'da tescilli sermaye açısından yabancı yatırımlarda ilk 10 ülkenin payı %59'u bulmaktadır.

Bir başka açıdan söylemek gerekirse Kanada hariç G7 ülkelerinin tamamı ile Türkiye'nin özel ilişkileri bulunan Azerbaycan ve Katar ilk 10'da yer almaktadır. Sermaye açısından Avusturya, İsveç, İspanya, Belçika, İsviçre, Lüksemburg gibi AB ve Avrupa ülkelerinin önemli üstünlüğü dikkat çekmektedir. Bununla beraber, Ürdün, Lübnan, Mısır, Suudi Arabistan'ın da büyük yatırımcılar arasında bulunduğu görülmektedir.

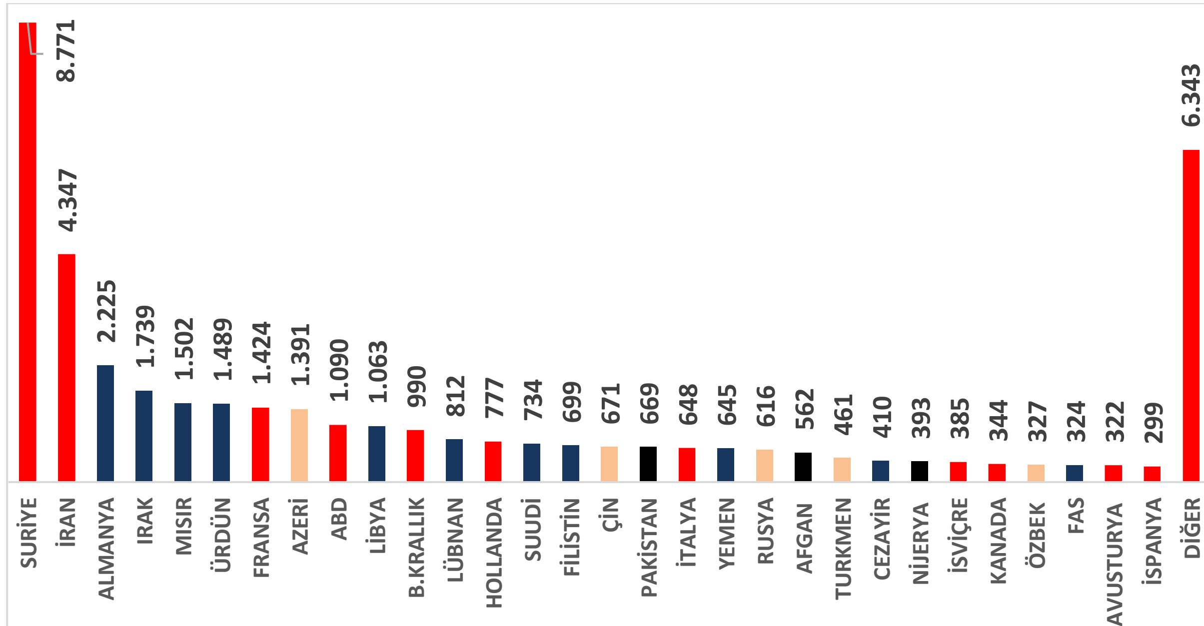
Tablo 1: İstanbul'da En Büyük Yabancı Yatırımcılar (Tescilli Sermaye Açısından, İlk 15)

Almanya Yatırımları	Fransa Yatırımları
Enerjisa Üretim Santralleri	Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.
Acıbadem Sağlık Yatırımları	Krea İçerik Hizmetleri
Vodafone Telekomünikasyon	Koç Holding
Vodafone Holding	BNP Paribas Fortis Yatırımlar
Borusan Enbw Enerji Yatırımları	Türk Ekonomi Bankası
Enerjisa Enerji	Axa Holding
Acıbadem Sağlık Hizmetleri	Axa Sigorta
Enercon Rüzgar Enerji Santrali	Groupama Investment Bosphorus
Enbw Holding	BNP Yatırımlar Holding
Mercedes Benz Otomotiv	Turkland Bank
Allianz Sigorta	Jacobs Douwe Egberts TR Gıda
Linde Gaz	Bnp Parıbas Cardif Emeklilik
Deıchmann Ayakkabıcılık Sanayi	TEB Holding
Metair Akü Holding	Digital Platform Teknoloji
HDI Sigorta	Gitti Gidiyor Bilgi Teknolojileri

Hollanda Yatırımları	BAE Yatırımları
ING Bank	Emaar Libadiye Gayrimenkul
Petrol Ofisi	Denizbank
Vodafone Telekomünikasyon	Albaraka Türk Katılım Bankası
Vodafone Holding	Byport Petrol Ürünleri Terminal
Amgen İlaç Ticaret	Haliç Altın Boynuz Marina Turizm
St Martins Şişli Holding	Bayegan Dış Ticaret
St Martins Şişli Gayrimenkul	Orient Sigorta
British American Tobacco Tütün	GE Medical Systems Türkiye
Medtronic Medikal Teknoloji	FTA Bilişim Hizmetleri
Jacobs Douwe Egberts TR Gıda	Çırağan Sarayı Ve İşletmeleri
Dowaksa İleri Kompozit Malzemeler	Trustlink Danışmanlık İç ve Dış
Philips Ev Aletleri	Hassas İş Metal Üretim Sanayi
Samsung Electronics Istanbul	Bosfor Emlak Geliştirme ve Yatırım
Süzer Holding	Galatasaray Mağazacılık
Ceva Lojistik	Beytepe Alışveriş Merkezi Yönetim
Azerbaycan Yatırımları	**B. Krallık Yatırımları**
Socar Turkey Yatırım	We Soda Kimya Yatırımları
Socar Turkey Enerji	Petrol Ofisi
Rafineri Holding	Acıbadem Sağlık Yatırımları
Socar Turkey Akaryakıt Depolama	Turkcell İletişim Hizmetleri
Socar Turkey Petrokimya	Statkraft Enerji
PD Turizm ve Gayrimenkul	Acwapower Enerji
Socar Turkey Doğal Gaz Yatırım	Lukoil Eurasia Petrol
Pasha Yatırım Bankası	Acıbadem Sağlık Hizmetleri
Socar Turkey Petrol Ticaret Anonim	Pıt İstanbul Otel İşletmeciliği
SCR Müşavirlik ve İnşaat	Akpet Akaryakıt Dağıtım
Azertel Telekomünikasyon Yatırım	Rabobank
Socar Turkey Fiber Optik	Beymen Perakende ve Tekstil
Bodrum Yalıkavak Turizm	HSBC Bank
Socar Power Enerji Yatırımları	APM Terminals Turkey Holding
Pardus İnvest Turizm Ticaret	BİM Birleşik Mağazalar
İtalya Yatırımları	**ABD Yatırımları**
Yapı ve Kredi Bankası	ING Bank
Medtronic Medikal Teknoloji	Koç Holding
Intesa Sanpaolo S.P.A. İtalya	TFI Tab Gıda Yatırımları
Levist Emlak Geliştirme Otelcilik	Abbott Laboratuarları İthalat
TSGI Mühendislik İnşaat	Esasburda Turizm Ve İnşaat Sanayi
Allianz Sigorta	Unilever Sanayi ve Ticaret
Tofaş Türk Otomobil Fabrikası	Allergan İlaçları
Renta Elektrikli Ev Aletleri	Beckman Coulter Biyomedikal Ürünler
Prometeon Turkey Endüstriyel	Abbvie Tıbbi İlaçlar
H&M Hennes&Mauritz Tekstil	Procter & Gamble Tüketim Malları
Generali Sigorta	Lilly İlaç
Fater Temizlik Ürünleri	Johnson and Johnson Sıhhi Malzeme
Ferrero Türkiye Çikolata ve Tarım	Merck Sharp Dohme İlaçları
Same Deutz Fahr Traktör	Ortaköy Yalı Turizm ve Ticaret
Schindler Türkeli Asansör	Elca Kozmetik
Katar Yatırımları	**Japonya Yatırımları**
Krea İçerik Hizmetleri	Acıbadem Sağlık Yatırımları
QNB Finansbank	Betek Boya ve Kimya
Alternatifbank	Acıbadem Sağlık Hizmetleri
Qterminals Eurasia Liman	Daikin Isıtma ve Soğutma
Diar Süleymaniye Gayrimenkul	Tosyalı Toyo Çelik
Beymen Perakende ve Tekstil	Della Gıda Sanayi
Digital Platform Teknoloji	Tsgı Mühendislik İnşaat
Borsa İstanbul	Mufg Bank Turkey
BMC Otomotiv Sanayi	Kırmızı Elmas Enerji ve Altyapı
Dardanelles Gayrimenkul Yatırımları	IHI Infrastructure Systems
Alfardan Gayrimenkul Yatırım	HIS Dorak Turizm Otel Yatırımları
Pozitron Medya Holding	Mıtsubıshı Electrıc Turkey
Deutsche Bank	Tat Gıda Sanayi
Constant Gayrimenkul Yatırım	Panasonic Life Solutions Elektrik
Diro Gayrimenkul Yatırım	Sarten Ambalaj Sanayi

Kaynak: İTO kayıtlarından derlenmiştir

Şirket sayısı açısından bakıldığında ise bambaşka bir durum söz konusudur. Sermaye payı açısından %0,8 gibi son derece düşük bir orana sahip olan Suriye girişimleri sayı olarak (%20,7) her 5 girişimden 1'ini oluşturmaktadır. Benzer bir durum sayısal açıdan 2.sırayı alan İran yatırımları için söz konusudur. Sermaye payında %0,4 ile çok gerilerde kalan İranlı girişimler de her 10 girişimden 1'i oranındadır. Diğer bir ifade ile toplam sermayenin %1,2'sini oluşturan Suriye ve İran girişimleri sayısal olarak neredeyse her 3 şirketten 1'ini oluşturarak sermayelerinin 30 kat üstünde sayısal üstünlüğü tutmaktadır.

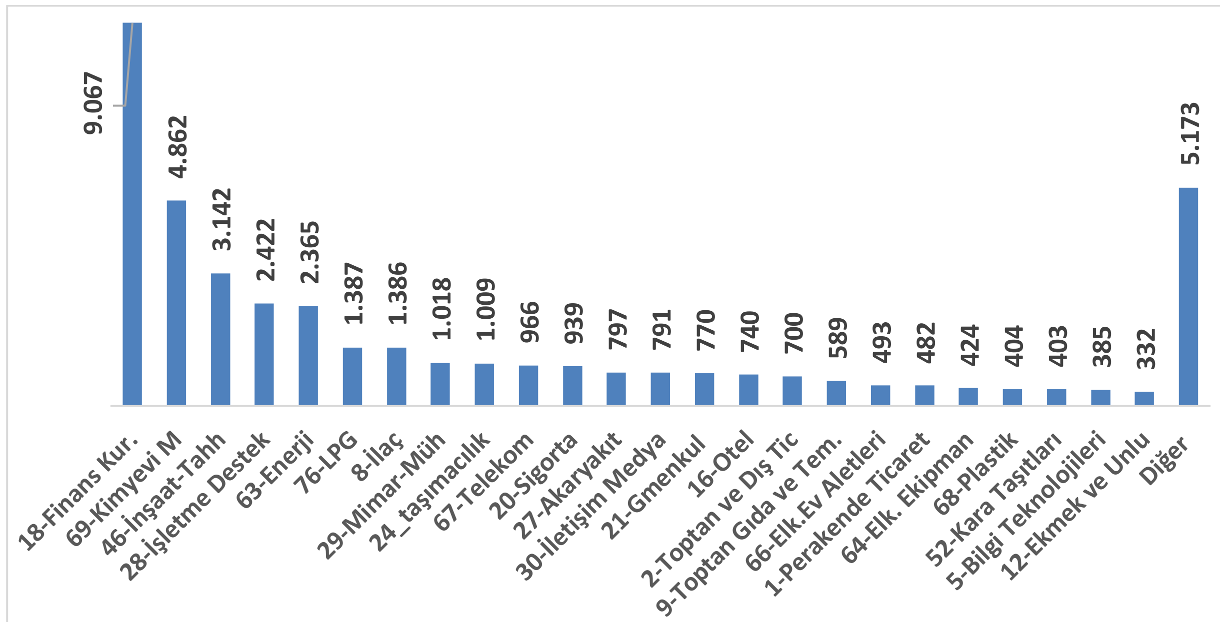

Şekil 3: İstanbul'da Kayıtlı Yabancı Sermayeli Şirketler (Adet-11.08.2021)

Kaynak: İTO kayıtlarından derlenmiştir

Sermayenin neredeyse %10'unu oluşturan Alman girişimleri ise sayısal olarak yalnızca %5,2'ye ulaşmaktadır. AB ve G7 ülkelerinin sermayedeki ağırlıkları sayısalda yerini Ortadoğu şirketlerine bırakmıştır.

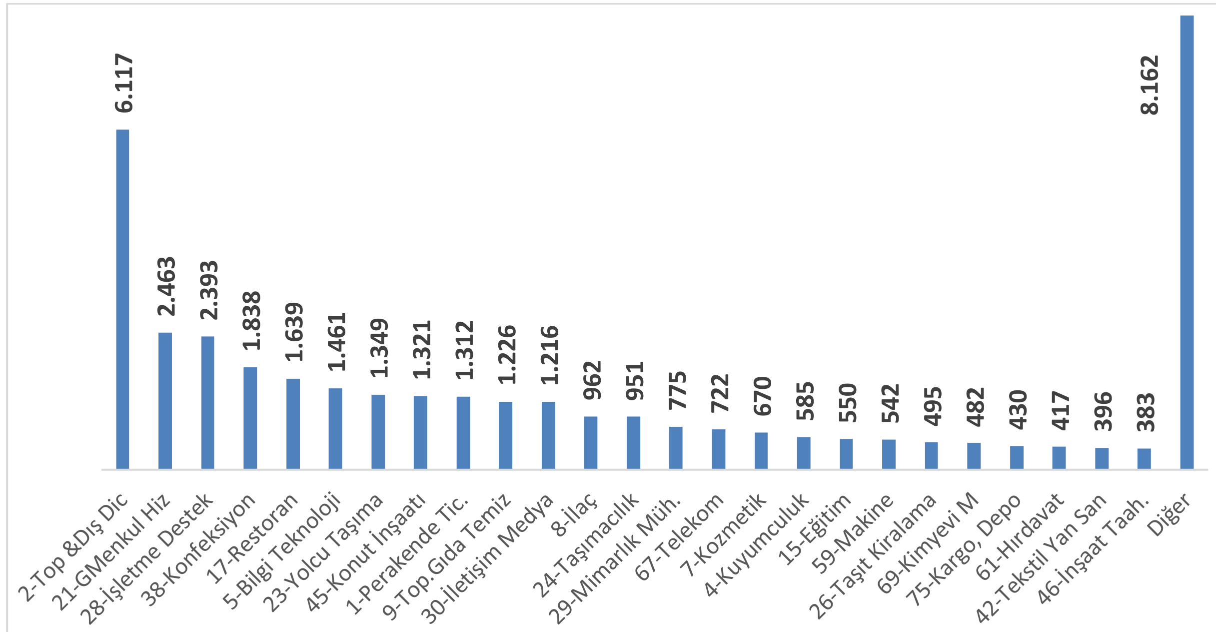
Yabancı sermayeli şirketlerin hangi sektörlere yatırım yaptıklarına bakıldığında, sermaye büyüklüğü ve şirket sayıları farklı özellikler göstermektedir. Sermaye büyüklüğü açısından büyük sermaye gerektiren finans kuruluşları doğal olarak ilk sıradadır ve sayıca az olmalarına karşın toplam sermayenin 1/5'inden fazlasını (%22,1) tek başına karşılamaktadır. Özellikle kimyevi maddeler sektörüne olan yatırımlar toplam sermayenin %11,8'i büyüklüğe ulaşarak 2. sırayı almış durumdadır. İnşaat taahhüt, işletme destek ve enerji sektörlerinin her biri %8-6 dolayında yatırımlarla ilk 5 içerisinde yer alan diğer sektörlerdir. LPG, ilaç, mimarlık mühendislik, taşımacılık, telekom ve sigortacılık sektörlerine olan yatırımlar 1,4 milyar $ -940 milyon $ arası sermayeden pay alarak izlemektedir.

Şekil 4: İstanbul'da Yabancı Sermayeli Şirketler Sektör/ Sermaye (Milyon $/11.08.2021)

Kaynak: İTO kayıtlarından derlenmiştir

Her 6 şirketten birinin faaliyet gösterdiği toptan ve dış ticaret sektörü, İstanbul'da yabancı sermayenin en çok tercih ettiği sektördür. Gayrimenkul hizmetleri (ağırlıkla emlak müşavirliği) ve işletme destek hizmetleri de %6,3'er pay ile izlemektedir. Konfeksiyon ve restoran sektörleri ilk 5'de yer alan diğer sektörlerdir. Bilgi teknolojileri, yolcu taşıma, konut inşaatı, perakende ticaret, toptan gıda ve temizlik, iletişim ve medya sektörleri de her biri 1.500-1.200 arası şirket ile önde gelmektedir.

Şekil 5: İstanbul'da Yabancı Sermayeli Şirketler Sektör/Sayı (Adet/11.08.2021)

Kaynak: İTO kayıtlarından derlenmiştir

3. DÖNEMSEL GELİŞİM

Kurulduğu günden bugüne kaydı devam eden ilk yabancı sermayeli şirket 1925 tarihli "The Shell Co. of Turkey"dir.1930 dahil izleyen 5 yılda, -hiç şirket kurulmayan 1928 hariç- her yıl tek bir şirket kurulmuş durumdadır.

1926 - Buga Otis Asansör Sanayi

1927- Allianz Sigorta

1929 - SKF Türk Sanayi

1930- Türk Philips

1938'de kurulan Yılbak Ticaret AŞ'ne kadar 1931-37 arası 7 yıllık dönemde, kurulup halen aktif olan hiçbir yabancı sermayeli şirket yoktur. Yine 139-41 arası 3 yıl da benzer bir sonuç vermektedir. 1929 Büyük Buhran ve sonrası II Dünya Savaşına giden gelişmelerin neden olduğu düşünülen bu sonuç, savaş yılları olan 1942-45 arası 4 şirket kuruluşu ile de desteklenmektedir.

1942	Agesa Hayat ve Emeklilik
1944	Yapı ve Kredi Bankası
1945	Mutlu Akü
1945	Türk Maadin

Avrupa ve Uzakdoğu'nun yıkıma uğradığı, Kore'de yeni bir savaş yaşandığı, 1946-50 döneminde; 1947'de hiç yabancı sermayeli şirketin gelmemiş olması (kurulsa bile kaydının kalmadığı diye düşünmek gerekir) ve toplamda yalnızca 5 şirketin bulunması dikkat çekmektedir. Savaş öncesi ve sonrası dönem olarak 1931-50 yılları birlikte alınırsa 20 yılda, 10 yabancı sermayeli şirketin bugüne ulaştığı anlaşılmaktadır.

Çok partili yaşama geçilen ve 1960 darbesi ile kesilen 1951-60 arası kurulan 28 yabancı sermayeli şirketin çoğunun bugün dahi sektörlerinde önemli yerleri olan şirketler olduğu görülmektedir. Gıda, sağlık, ilaç, otomotiv, demir çelik, ambalaj, turizm, petrol, otomotiv, gibi pek çok alanda yeni yatırımların gelmesi, Türkiye pazarında eksikliği olan sanayi ve ticaret alanlarında devlet yanında yabancı özel sektör eliyle yapılanmaya da hizmet etmiştir. Bu şirketlerden bazıları şunlardır;

Unilever (1951), NCR Bilişim, İ.E. Ulagay İlaç, Beymen, Mobil Oil Türk, (1952) Biofarma, Schindler Türkeli (1953), Pharmavision, Hilton International, Türk Demir Döküm (1954), Novartis, Emayetaş Madeni, Perfektüp Ambalaj, Ege Kimya (1955), Pfizer (1957), Societe Internationale, Mondi Olmuksan, Deutsche Lufthansa, Borusan Mannesmann (1958) Ford Otomotiv, Siemens Sanayi, İstanbul Cam, BP Turkey Refining (1959) Prometeon Turkey (1960).

1961-70 arası dönemde kurulan 48 şirket arasında da çok sayıda büyük sanayi kuruluşumuzun ticaret şirketleri olduğu görülmektedir;[3]

Aygaz (1961), Versalis Kimya, IBM, Groupama Sigorta, Ak Sigorta, Hidro-Mak, Goodyear Lastikleri, Doğuş Turizm Sağlık (1963), Sandoz İlaç, Koç Holding, Otomotiv Lastikleri Tevzi, Alarko Carrier, (1964) Organik Kimya (1965), Bayer Türk, Anadolu Efes, Kühne+Nagel Nakliyat İpragaz (1966), Mercedes-Benz Türk, Saba İlaç, İpra Enerji, Adel Kalemcilik, Netaş Telekomünikasyon (1967), Tat Gıda, Axa Sigorta, Tofaş (1968) Greiner Ambalaj Baymak, Atlas Copco, Basf Türk (1969), Mutlu Holding (1970).

1970'e kadar olan dönemde kurulan ve halen aktif olan yabancı sermayeli şirketlerin ortaklık yapısına bakıldığında[4] Hint, Güney Afrika Cumhuriyeti, Çin, Sırbistan ve Japonya uyruklu ortakların yer aldığı 4 şirket dışında tamamının bugün Avrupa Birliği üyesi olan ülkelerden ve ABD, Birleşik Krallık ile İsviçre uyruklulardan oluşması ilginç bir veridir.

1971- 80 arası kaydı bulunan 78 şirket arasında dikkat çeken bazı şirketler şu şekilde sıralanabilir;

Sarten Ambalaj Amcor Flexibles Ambalaj (1972), Bel Karper Gıda, Mondi Kale, Nobel Ambalaj (1973), Modern Karton, Johnson and Johnson, Akçansa Çimento, BSH Ev Aletleri, Brisa Bridgestone, Procter & Gamble Tüketim (1974), Organik Holding, Abdi İbrahim İlaç Topkim-Topkapı İlaç, Barilla Gıda, Borusan Lojistik (1975), D Otel Göcek, Nestle Türkiye (1976), Cevahir Gayrimenkul, Haznedar Durer Refrakter, Monroe Amortisör (1977), Türkiye Garanti Bankası, Kumport Liman, Trakya Et ve Süt (1979), Turcas Petrol, Anadolu Isuzu, Panasonic Life (1980).

1971-80 döneminde de bugün Avrupa Birliği üyesi ülke uyruklular ile ABD (9 şirket), Birleşik Krallık, Japonya ve İsviçre şirketleri göze çarpmaktadır. Bu ülke uyrukluların dışında kalan şirket sayısı 56 olup Çin ve Lübnan 2'er şirket ile yer almaktadır.

12 Eylül 1980 darbesinin getirdiği güvensizlik ortamı ile geçen kısa dönemle birlikte, Türkiye'nin karma ekonomiden serbest piyasa ekonomiye geçiş çabalarının yoğunlaştığı 1981-90 dönemi, çabaların karşılığını kurulup halen aktif olan 268 yabancı sermayeli şirket (bir önceki dönemin yaklaşık 4 katı) ile vermiş gözükmektedir. Kurulan şirketlerden bazıları şunlardır;

TEB Holding ve Bankası (1981-82) Süzer Holding, Öztiryakiler Madeni (1982,) Arcelormittal İntermobil Otomotiv, Alcatel Lucent Teletaş (1983), JP Morgan Chase, Albaraka Türk, Borusan Oto (1984), Ferrero Türkiye (1985) L'oreal Türkiye, Çırağan Sarayı ,ISBC Turkey Bank, Mars Sinema, Ericsson Telekomünikasyon, Johnson Wax (1986), Abbott Laboratuarları, Philsa, Cargill Tarım, QNB Finansbank, TÜV Süd, Warner Bross, Levi Strauss, Reckitt Benckiser Temizlik (1987) Marubeni Corporation, Progıda, Hewlett-Packard Teknoloji, Perfetti Van Melle Gıda, Deutsche Bank, Kuveyt Türk Katılım, Sanovel İlaç, Betek Boya (1988), Esas Burda Turizm, Göktrans Turizm, Xerox Büro, Societe Generale, Generali Sigorta, Eureko Sigorta, Astaş Gayrimenkul, Borçelik Çelik, Akenerji Elektrik, Jotun Boya (1989) HSBC Bank, Omya Madencilik, Peri Kalıp, Bıçakcılar Tıbbi, B.Braun Medikal, Fresenius Kabi İlaç, Akmerkez Gayrimenkul, Standard Chartered Yatırım, Global Yatırım, BNP Paribas, BGC Partners, HSBC Bank, Phillip Capital, Morgan Stanley, Acıbadem Sağlık, Pegasus Hava, MTU Motor Türbin (1990).

---

[3] Belirtilen şirketlerde İTO'da tescilli sermayenin büyüklüğü değerlendirmeye alınmış, bunun yanında sermayesi daha gerilerde olsa dahi sektörlerde halk tarafından bilinir olma özellikleri gözetilmiştir. Her ne kadar ticaret sicilleri aleni olsa da şirketlerin sermaye sıralaması gibi verilerinin yayımlanmasından imtina edebildikleri düşünülerek sermayelerin miktar olarak sıralanmasından kaçınılmıştır

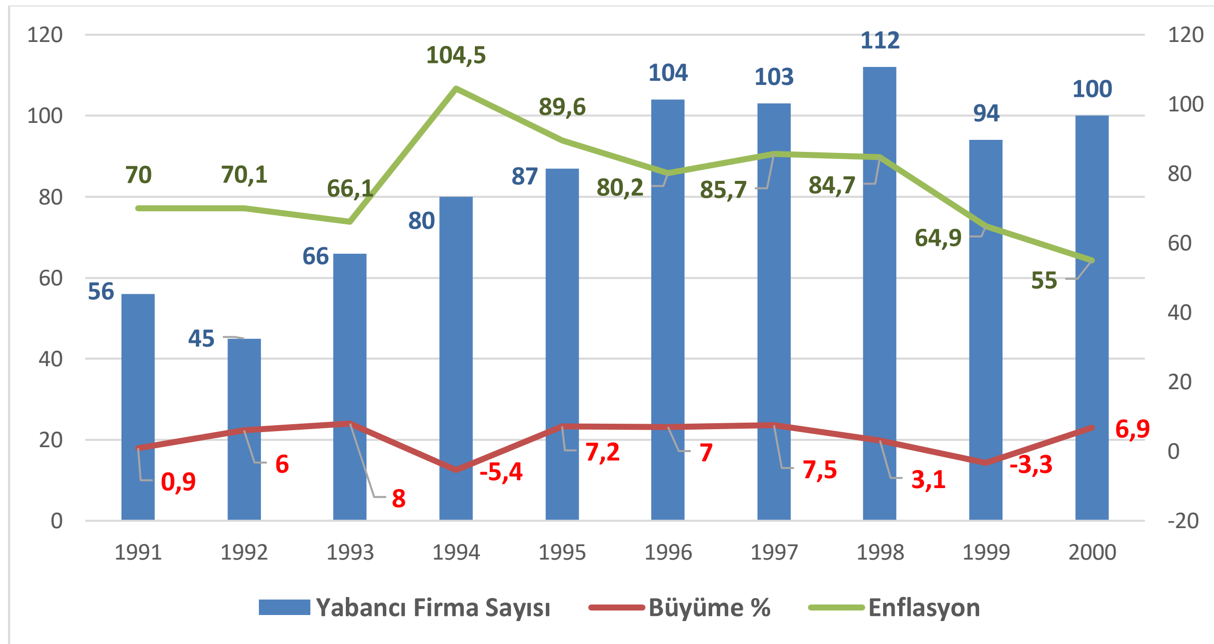
[4] Ortaklık yapıları son durumu göstermektedir. Kuruluştan bugüne farklı ortaklık yapılarının olabileceği unutulmamalıdır

Dışa açılıma ilişkin adımlar atıldıkça şirket kuruluşları da hızlanmıştır. 1980'lerin ilk yarısında yıllık yabancı sermaye girişi 15 adet civarında iken, 1987-90 arası ortalama 41'e ulaşmıştır.

Şirketlerin faaliyet alanına bakıldığında, reklamcılık, iletişim altyapısı, demir çelik ve ürünleri, kozmetik, yapı ve temizlik kimyasalları, sağlık ile, 1985'de kurulan Borsa İstanbul'un tetiklediği menkul ve gayri menkul kıymet ile finans yatırımlarının önem kazandığı anlaşılmaktadır. Bu dönemde de Avrupa ve gelişmiş batı ülkeleri yatırımları hem sayı hem de sermaye açısından ezici üstünlüğe sahiptir.

Doğu Blokunun yıkılarak soğuk savaşın sona erdiği, Dünyada ve Türkiye'de liberal rüzgarların estiği 1991-2000 dönemi, önceki 10 yıllık dönemlere göre sayısal olarak olmasa bile oransal olarak önemli artışlara şahitlik etmiştir. Türkiye'nin dağılan Sovyetler Birliği'ne yakın olması, bağımsızlığını kazanan ülkeler arasında Türkiye'nin tarihi yakınlığı bulunan Türki Cumhuriyetlerin varlığı, bu bölgeye girmeye çalışan batılı şirketler için üs olarak tercihlerde değerlendirilmesine neden olmuştur.

Yine, 1990 yılında Türkiye'de özel televizyon yayınlarının, 1993'de mobil iletişimin başlaması gibi yeniliklerin özellikle üstünde durmak gerekir. Bu yeniliklerin de ötesinde 1996 yılı başında AB ile başlayan Gümrük Birliği yatırımları artıran unsurlardan olmuştur. Öyle ki; 1991-93 arası yılda ortalama 50 yabancı şirket kuruluşu, izleyen iki yılda 80 civarına çıktıktan sonra 1996-2000 arası 102 ortalamaya çıkmıştır.

Şekil 6: 1991-2000 İstanbul'da Yabancı Yatırımcı Sayısı (Adet) Enflasyon (%) ve GSMH Büyüme (%) Gelişimi

Kaynak: Şirket kayıtları için İTO, Diğer IMF WEO Database April 2021

Oransal artışa rağmen Türkiye'nin nüfusu ve pazarın büyüklüğüne bakılırsa halen yatırımların yetersiz olmasında, karar vericilerin makro ekonomik dengesizliklerden çekindikleri söylenebilir. Dünyada önce Meksika, sonra Uzakdoğu ve Rusya piyasalarında yaşanılan olumsuzluklar içeride de zorlama tedbirlerle faizleri indirme gibi bazı hatalı politikalar, zaten kırılgan olan Türk ekonomisinde 1994 ve 1998-99 krizlerinin yaşanmasına ve enflasyonun iyice kontrolden çıkmasına neden olmuştur. Öyle ki; 1980'li yılların sonlarından itibaren %60-80 bandına yerleşen enflasyonun, 1990'lar boyunca %79 (TUİK 2) ortalamada gerçekleşmesi (%55'e gerilediği 2000 yılı hariç tutulduğunda) bu kronikleşmiş ana soruna bağlı olarak yatırımcıların gözüyle;

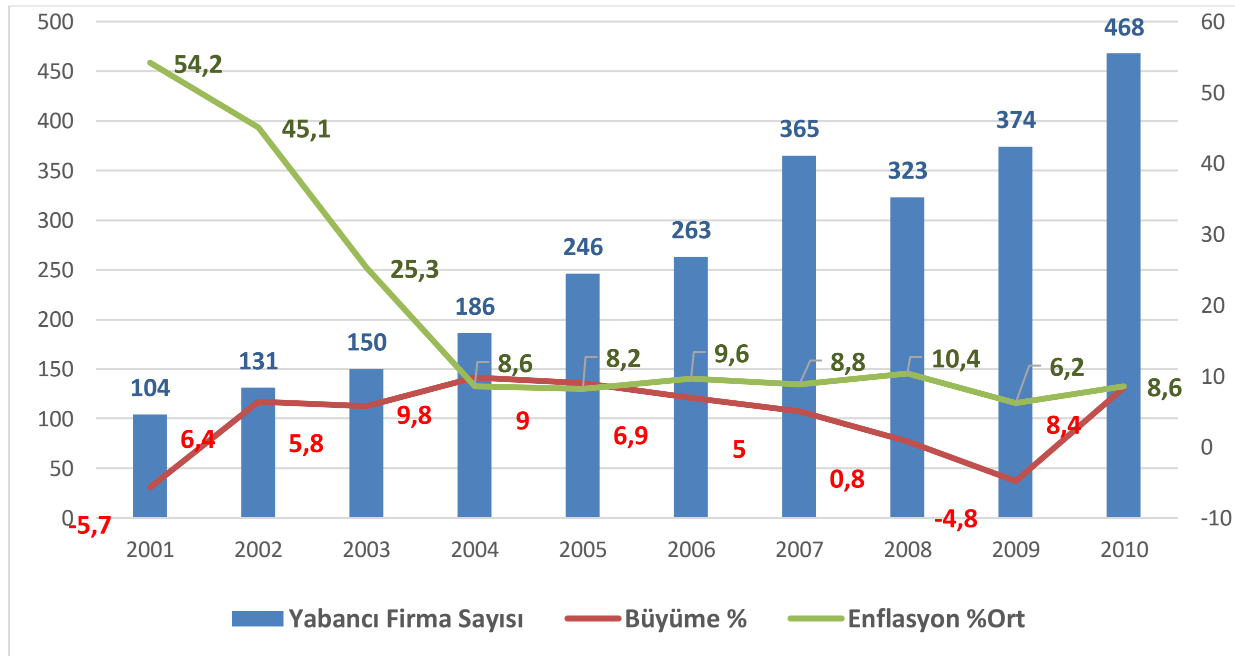
- Girdi maliyetlerinin, ürün fiyatlandırmanın net olarak tespit edilememesi,
- Hedef tüketicilerin artan fiyatlar karşısında alım güçlerinin gerilemesi,
- Enflasyona bağlı kur ve faizlerde aşırı oynaklık ve yüksek faizlerle yatırım maliyetlerinin öngörülemezliği,
- Ücretlerde erimenin halk üzerinde oluşturması muhtemel rahatsızlıkların siyasi arenada da istikrarsızlık çıkarma potansiyeli,

gibi nedenler frenleyici etkiler arasında yer almıştır.

Tüm makro ekonomik dengesizliklere karşın yabancı yatırımlarda artışın ilk sinyallerinin alındığı bu dönemde kurulan şirketler arasında finans ve sigorta şirketlerinin yoğunluğu dikkat çekmektedir. Yüksek faiz politikasının bir sonucu olarak özellikle devlete sağlanan borçlardan elde edilen tatlı kar, finans sektörüne yatırımlarda artışın önemli bir nedenidir. Finans ve sigortacılık dışında, Türkiye için yeni olan organize perakende, telekomünikasyon ve tüketici elektroniği sektörlerine olan ilgi dikkat çekmektedir. Keza, enerji, liman işletmeleri ve lojistik yatırımlarının arttığı bir dönemdir. Bu dönemde kurulan bazı şirketler aşağıdadır;

Denizbank, ING Bank, Alternatifbank, Belde Liman, Turkish Bank, Alkim Alkali Carrefoursa, Arena Bilgisayar, Allianz (1991), Burgan Bank, Merck Sharp, Tata Steel (1992) Turkcell İletişim, Lilly İlaç, Ray Sigorta, Vodafone Net İletişim (1993), Hyundai-Assan Otomotiv, Nissan Otomotiv (1994), TFI Tab Gıda, BİM Birleşik Mağazalar, HDI Sigorta, Bristol-Myers, Colgate-Palmolive Temizlik (1995), Azertel Telekomünikasyon, Bodrum Yalıkavak, ICBC Turkey (1996), Kargı Kızılırmak Enerji, Akpet Akaryakıt, BNP Paribas, Zurich Sigorta, Mango, Groupama (1997), Türkiye Finans, Lukoil Eurasia, Metlife, Aegon, MV Holding (1998) Krea İçerik Hizmetleri, Axa Holding, PD Turizm Ulusal Faktoring, Iveco Otomotiv, AT&T Global, Volvo Car Turkey, İkea Dış Ticaret (1999) NIKE European, Ceva Lojistik, Bunge Gıda, Esas Holding, DHL Lojistik, Koçtaş Yapı, Plastikkart Akıllı Kart, Bimeks, Biletix Bilet Dağıtım (2000).

1990'larda yaşanan iki küresel krizin (1994 ve 1988-99 krizleri) ve siyasi çalkantıların etkisi durulmadan, 2000'li yılların hemen başında meşhur "Anayasa fırlatılması" ile belleklere kazınan 2001 krizi, Türkiye'nin sosyo-ekonomik ve siyasi hayatında büyük değişimleri getiren, 24 bankanın batarak ülke ekonomisinin zora düştüğü ağır koşulları ile tarihe geçmiştir. Ekonomik açıdan son derece yıpratıcı yılların ardından Kasım 2002 seçimleri ile güçlü bir siyasi yapının oluşması ve IMF ile önceden varılan anlaşmaya sadık kalınarak uygulanan acı reçeteyle sağlanan ekonomik başarı, yabancı sermaye girişlerinin artarak sürmesini sağlamıştır. Yatırımcıların çok önem verdiği ekonomik ve siyasi istikrar ile birlikte Türkiye için her zaman sorun olan enflasyon ve kur riskinin bu dönemde ortadan kaldırılması, finans sisteminin, sıkı regülasyonlara tabi tutulması önemli kazanımlar olup Türkiye "2008'de yaşanılan Küresel Finans Krizi" dışında dünyanın en hızlı büyüyen ekonomileri arasına girmiştir.

Şekil 7: 2001-2010 İstanbul'da Yabancı Yatırımcı Sayısı, Enflasyon (%) ve GSMH Büyüme (%) Gelişimi

Kaynak: Şirket kayıtları için İTO, Diğer IMF WEO Database April 2021

Yine 1954'den itibaren yaklaşık 50 yıl yürürlükte kalan 6224 Sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanununun, 17.06.2003 tarihli Resmi Gazetede yayımı ile yürürlüğe giren 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu ile değiştirilmesinin (Mevzuat Bilgi Sistemi 1) yatırımlarda çok olumlu etkisi olduğunu düşünmek yanlış olmayacaktır.

Sonuç, 2001-10 arası 10 yıllık dönem, 2610 adet ile, kendisinden önce Cumhuriyet döneminde gelen yabancı sermayeli şirket sayısının 2 katından fazlasının geldiği bir dönemdir.

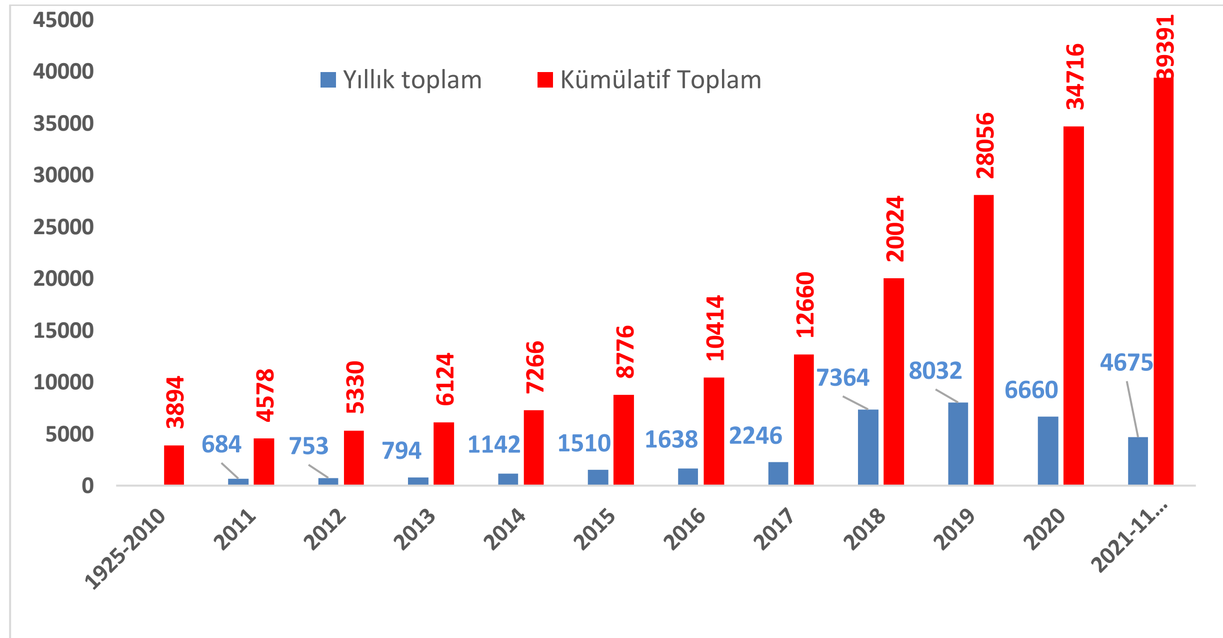
2001-10 dönemi kurulup hala aktif olan[5] bazı yabancı sermayeli şirketler;

Anı Turizm (2002), Johnson & Johnson Medikal, Troy Group Gıda (2006), Dentsply Sirona Turkey, Sivomatic Madencilik, İlcan Elektrik Üretim (2007) Cs Enerji Elektrik (2008), Allergan İlaçları, Rwe Enerji, Bloomberg İletişim (2009) Selçuker Gayrimenkul, Kuzeykaya Elektrik (2010).

4. İSTANBUL'DA YABANCI YATIRIMLARDA YENİ DÖNEM (2011-2021)

4.1. Şirket Kuruluşlarında Büyük Artış

10 yıllık dönemler itibariyle yapılan incelememiz, 2011 yılından çalışmanın verilerinin toplandığı 11 Ağustos 2021 tarihine kadar olan son 10 yıllık dönemin yabancı yatırımlar açısından köklü değişikliklere sahne olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Nitelikte olmasa bile nicelikte tam anlamı ile bir patlamanın yaşandığı bir dönem olmuştur. Bu döneme varıncaya kadar, yani, 1923-2010 arası İstanbul'da kurulup halen aktif olan toplam 4578 yabancı sermayeli şirket bulunurken, bu sayı 2012 ve 2013'de yıllık yaklaşık 750-800 dolayında artarak 6125'e çıkmıştır. Yıllık bazda 1000 yabancı şirket kuruluş barajı 2014'te, 2000 barajı 2017'de kırılmıştır.

Şekil 8: İTO'ya Kayıtlı Yabancı Sermayeli Şirketler (1925- 11 Ağostos 2021)

Kaynak: İTO kayıtlarından hesaplanmıştır.

2018 tek bir yılda 1925-2011 arası 87 yılda kurulan şirket toplamının nicelik bazında 1,6 mislinin kurulduğu, (7364 şirket) bir önceki yıla göre de %227 artış gösteren olağanüstü bir yıldır.

2019'da adet bazında artış azalarak da olsa sürmüş ve yılda 8.000 yabancı sermayeli şirket kuruluş bandı aşılmıştır. 2020'de kurulan yıllık şirket sayısında 6.660 seviyesine gerileme olsa da bu yıl Nisan ayından itibaren pandemi nedeniyle eve kapanmaların yaşandığını unutmamak gerekir. 2021'de ulaşan rakamlar da benzer nedenlerle olağan olağan akış dışı olarak değerlendirilmelidir

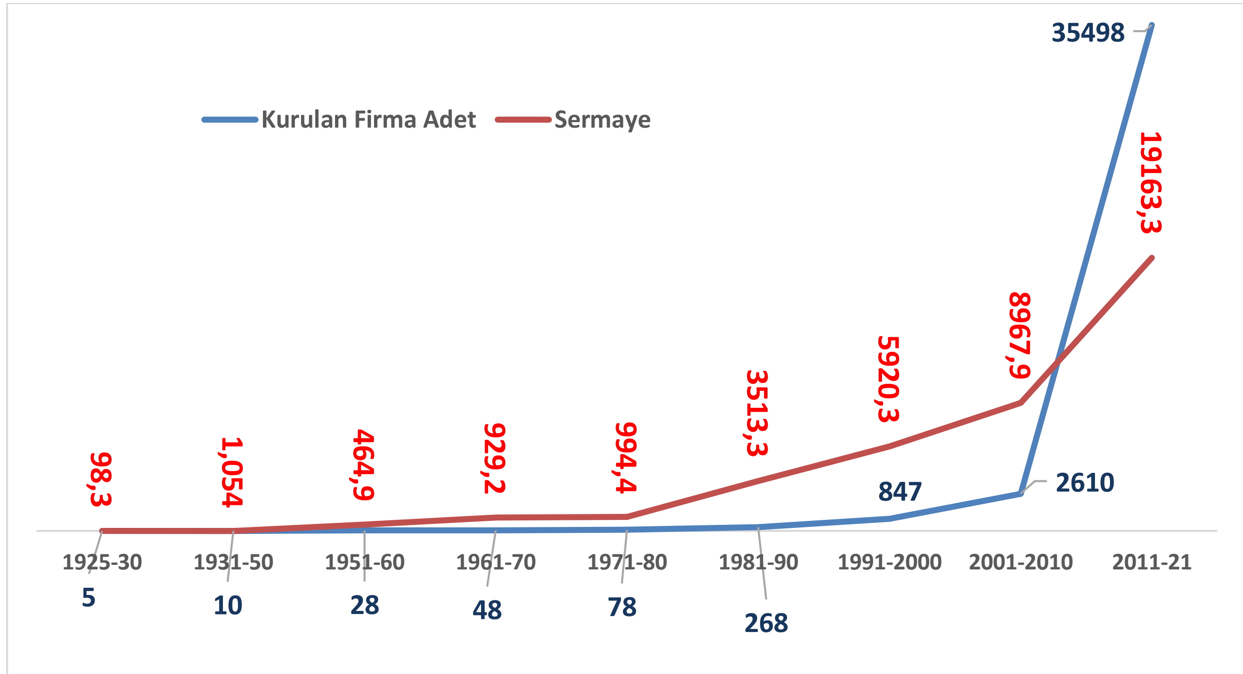
2010 sonrası İstanbul'da yabancı sermayeli Şirket kuruluşlarındaki değişim nicelik açısından kendisinden önceki dönemlerden net bir şekilde ayrılırken, nitelik açısından aynı ayrımdan bahsetmek çok mümkün değildir. Nitelik açısından ifadesi ile kast edilen daha önce de belirtildiği üzere ticari sır olarak görülen ciro, istihdam, dış ticaret, vergi gibi verilerin dışında İTO tarafından kaydı tutulan en önemli verilerden olan İTO'ya tescilli sermayedir.

Bu açıdan bakıldığında sermaye verisi de gelişimdeki orantısızlığı teyit etmektedir; Başlangıcından 2010 yılına kadar İTO'ya tescil edilen tüm sermaye tutarı 21,9 milyar $ iken son 10 yılda tescil edilen

[5] Daha önce de belirtildiği gibi, bu sayı halen devam eden aktif şirket sayısıdır. Daha fazla şirket kurulmuş olabilir, ortaklık yapısı zaman içerisinde değişip, çok daha sonra yabancı ortak almış olabilir.

tutar 19,2 milyar $ ile buna yakındır. Ancak birbirine yakın bu iki sermaye tutarını 1925[6]-2010 arası 3.894 şirket sağlamış iken, son 10 yıllık dönemde bunu 35.497 şirket sağlamıştır.

Bir başka ifade ile son dönemde 9 şirket, geçmişteki 1 şirket kadar, sermaye getirmiştir.

Şekil 9: Dönemler İtibariyle Yabancı Sermayeli Şirket Kuruluş Değişimi (Adet/Milyon $)

Kaynak: İTO kayıtlarından hesaplanmıştır.

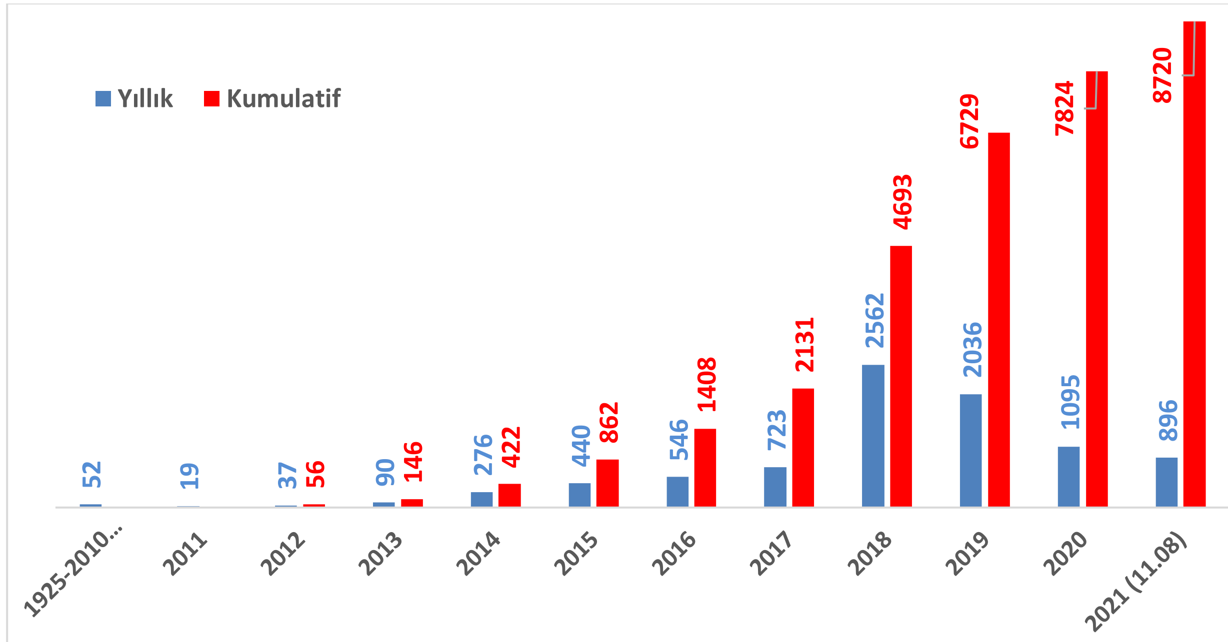
4.2. Suriyeli ve Suriyeli Harici Yabancı Şirket Kuruluşlarına Bakış

4.2.1. Sayısal Olarak Suriye Sermayeli Yabancı Şirket Kuruluşları

Suriye'de Arap Baharının ve iç çatışmaların başladığı 2011 yılına kadar, kümülatif olarak sadece 52 olan, İstanbul'da kurulu Suriyeli şirket sayısı, 2013 sonundan itibaren hızla tırmanmaya başlamıştır. Bir yılda kurulan şirket sayısı 1.000 barajını ilk kez 2016'da ulaşmıştır. 2018'de açılan 2.562 şirket ise sayı olarak da oran olarak da çok yüksek bir artışı ifade etmekte olup, 2019'da da senelik 2.000 barajının üstünde kalınmış olduğu görülmektedir.

Sonuçta toplam Suriyeli şirket 2011'e kadar 52 iken 2021 yılı 11 Ağustos itibariye yaklaşık 10 senede 8.772'e tırmanmıştır. Bu sayının yarıdan fazlası (%52,5'i) 2018 ve 2019 yıllarına aittir. Öyle ki 2018'de kurulan her 2 diğer uyruklu yabancı şirketya karşılık 1, 2019'da her 3 diğer uyruklu yabancı şirketya karşılık 1 Suriyeli şirket -halen aktif olan- kurulmuştur. Başka bir ifade ile İstanbul'da 2018 ve 2019'da kurulan tüm yabancı şirketlerin sırasıyla 1/3'ü ve ¼'ü Suriyelidir. Bu sayı ve girişimcilikteki artış hızı Suriyelilerin ekonomi ile entegre olmaya başladıklarına ve kalıcı olmayı düşündüklerine işarettir.

[6] İTO'ya kayıtlı olup halen aktif olan ilk yabancı sermayeli şirket bu tarihte kurulmuş gözükmektedir.

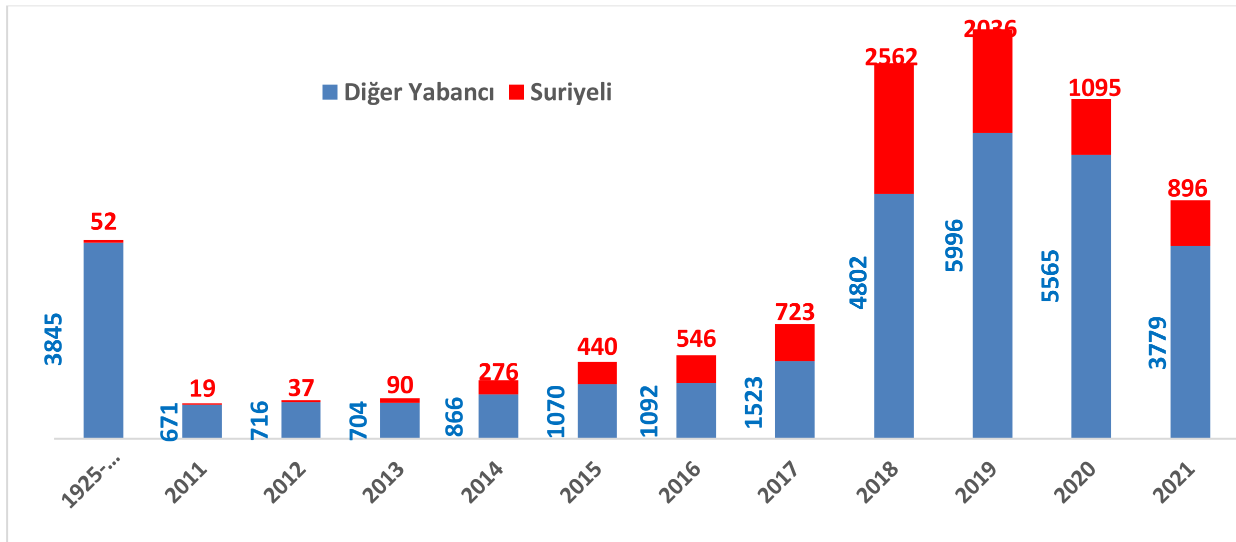
Şekil 10: İstanbul'da Suriyeli Şirket Kuruluşlarının Gelişimi (Adet)

Kaynak: İTO kayıtlarından hesaplanmıştır.

4.2.2. Sayısal Olarak Suriyeli Harici Yabancı Şirket Kuruluşları

Suriyeli olmayan yabancı şirketlerde de 2011 sonrası önemli artış göze çarpmaktadır. 2014 bu açıdan dönüm noktasıdır. Bu yıl Suriyeli şirket sayısında 2 kat artış yaşanırken, diğer yabancı sermayeli şirketlerde de %43 artış görülmektedir. 2018 ise her iki kurulan şirket sayısının yaklaşık 2,5 kat arttığı olağanüstü bir dönemdir.

2011'e kadar yatırım yapan toplam Suriyeli harici şirket sayısının (3845) %25 daha fazlası (4802) 2018'de kurulmuştur. Bir başka ifade ile 2011-21 (11 Ağustos) arası kurulan Suriyeli harici şirket sayısı 2011'e kadar kurulanın tam 7 katıdır.

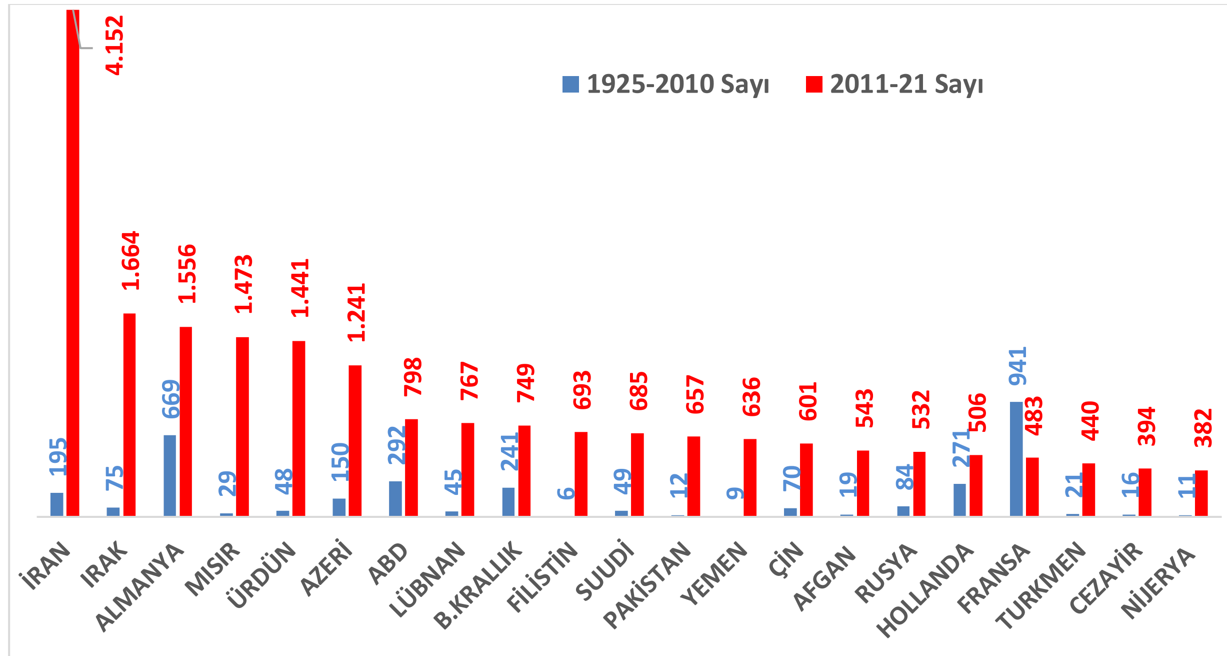

Şekil 11: İstanbul Geneli Suriyeli ve Diğer Yabancı Şirketler (Adet/Yıl –11.08. 2021)

Kaynak: İTO kayıtlarından hesaplanmıştır.

Öte yandan kurulan şirketlerin büyük bölümü tıpkı Suriyelilerde olduğu gibi 1925-2010 döneminin aksine Ortadoğu ve siyasi, ekonomik istikrarsızlıkları ile bilinen, vatandaşları Dünyanın gelişmiş bölgelerine göçmen olarak yerleşip yeni bir hayat kurmaya çalışan ülkelerden gelen girişimcilerdir. Son 10 yıllık dönemde geçmiş 85 yıla kıyasla, bu tür ülke uyruklu girişimci şirketlerde artış; Filistin için 115, Yemen için 71, Pakistan için 55, Mısır için 50, Nijerya için 35, Ürdün için 30, Afganistan için 29, Cezayir için 25, Irak için 22, İran için 21, Lübnan için 17 kat gibi devasa boyuttadır.

Buna karşın önceki dönemde büyük ağırlığı olan AB ve G7 ülkesi vatandaşlarının yatırımlarında artış çok daha düşük ölçülerde olup hatta Fransız uyruklu şirketler için son 10 yıllık dönemde kurulan şirket sayısı geçmiş dönemin de altında –yarısı- kalmıştır.

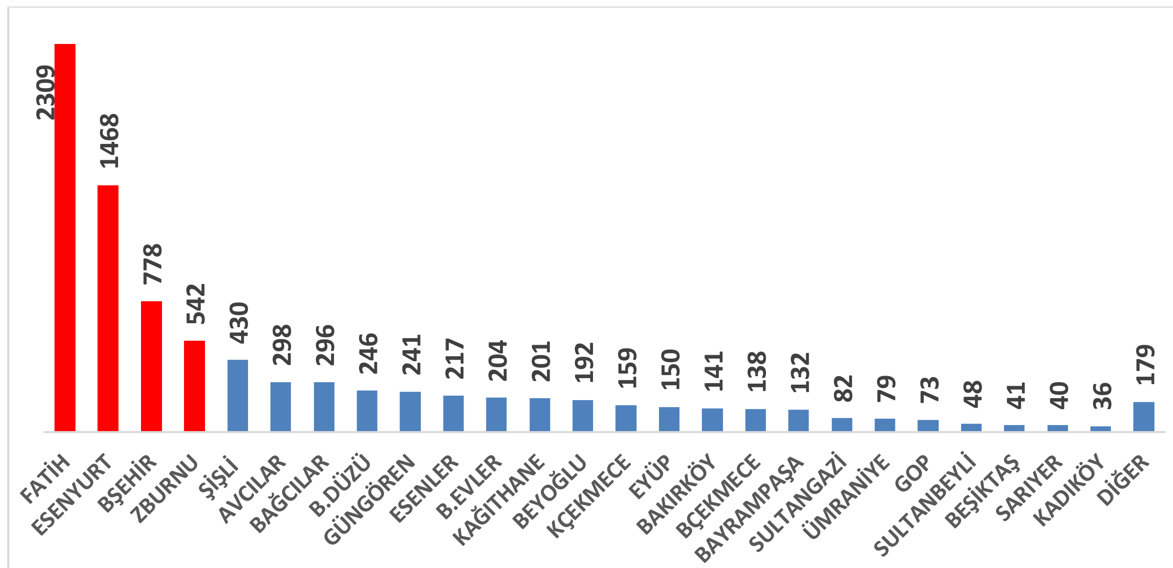
Şekil 12: İstanbul'da Yabancı Sermayeli Şirket Kuruluşlarında Sayısal Değişim (1925-2010 / 2011-11.8.2021, Suriye Uyruklular Hariç)

Kaynak: İTO kayıtlarından hesaplanmıştır.

4.2.3. İlçe Yerleşimleri Olarak Suriye Sermayeli Yabancı Şirket Kuruluşları

Sayısal olarak pastadan en büyük payı alan Suriye uyruklu girişimciler tarafından kurulan şirketlerin yarıdan fazlası (%51,9) Fatih, Esenyurt ve Başakşehir'de yer almaktadır. Zeytinburnu ve Şişli de dahil edildiğinde ilk 5 semtin payı %63'ün üzerindedir. Fatih tek başına her 4 Suriye sermayeli şirketten 1'ine (%26,3) ev sahipliği yapmaktadır.

Fatih ve Esenyurt'ta tüm yabancı sermayeli şirketlerin (Suriyeliler ve diğerleri dahil) Türk sermayeli şirketlere oranı %28 civarındadır. Şişli (%17) ve Bakırköy (%13,4) ile ardından gelmekte olup, Avcılar, Beyoğlu, Sarıyer, Zeytinburnu da %12-13 arası oranla izlemektedir.

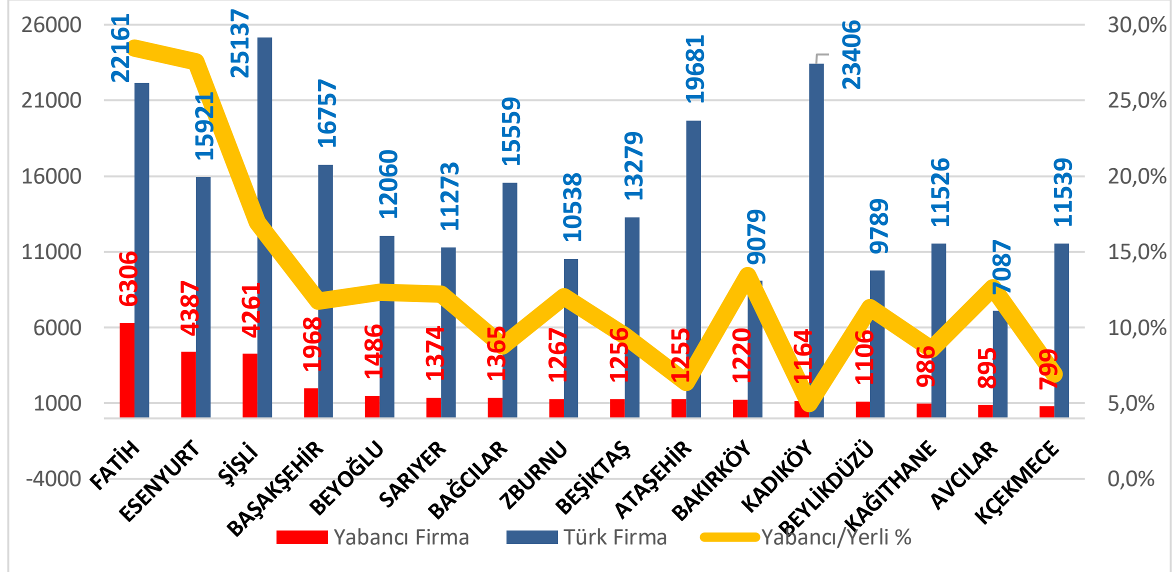
Şekil 13: İlçeler İtibariyle Suriye Sermayeli Şirketler (Sayı-11.08.2021)

Kaynak: İTO kayıtlarından hesaplanmıştır.

Avcılar, Bağcılar, Beylikdüzü, Güngören Esenler ve Bahçelievler, 200-300 arası Suriyeli sermayeli şirkete ev sahipliği yapmaktadır.

Anadolu yakasında 271 şirket ile, toplamın yalnızca %3,1'ine ulaşan sınırlı şirket mevcudiyeti söz konusudur. Anadolu yakasının bütününde bulunan toplam Suriyeli şirket sayısı tek başına Fatih'deki yerleşimin 1/9'u (%11,7) seviyesindedir.

Ümraniye (79), Kadıköy (36), Üsküdar (32), Pendik (31), Ataşehir (24) ile Anadolu yakasında öne çıkan ilçelerdir.

Şekil 14: İlçeler İtibariyle Yabancı /Türk Sermayeli Şirketler Kıyası (Sayı / %-11.08.2021)

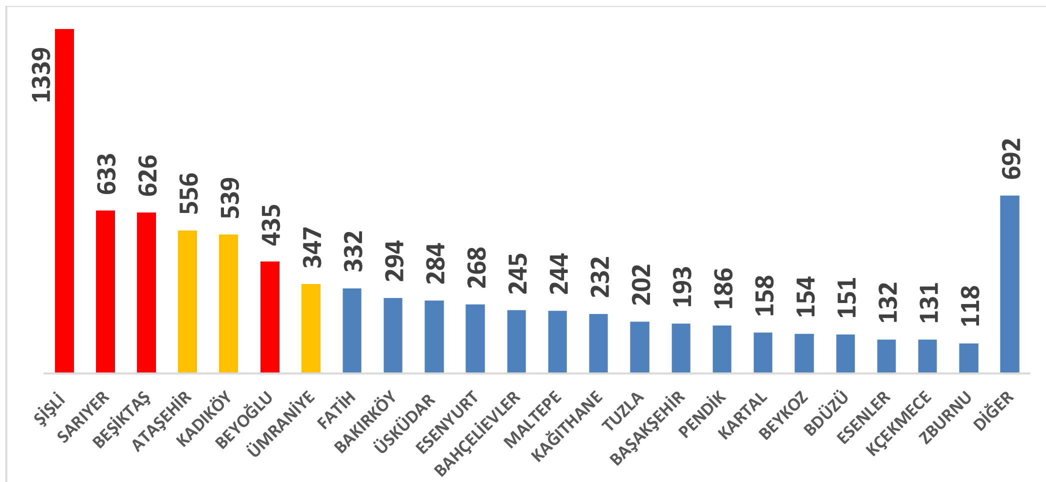
Kaynak: İTO kayıtlarından hesaplanmıştır.

4.2.4. İlçe Yerleşimleri Olarak Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü (OECD) Sermayeli Yabancı Şirket Kuruluşları

Diğer tarafta Şişli, Sarıyer, Beşiktaş, Beyoğlu aksı, OECD üyesi gelişmiş ülke sermayeli şirketlerin sayı olarak en fazla yoğunlaştığı yerler olarak ortaya çıkmaktadır. Ortadoğu ülkeleri sermayeli şirketlerin tersine, Anadolu yakasının Ataşehir, Kadıköy, Ümraniye gibi büyük ilçeleri ile ayrıca çok daha farklı ilçeleri OECD sermayeli şirketlere ev sahibidir.

İlçelerdeki toplam yabancı sermayeli şirket sayısı arasında OECD sermayeli olanlarının %40 ve üzerinde olduğu ilçeler ise; Adalar (%75), Tuzla (%57), Beykoz (%54,8), Maltepe (%50,9),

Beşiktaş (%49,8), Çatalca (%49), Pendik (%48,2), Sancaktepe (%47,6), Kadıköy (%46,3), Sarıyer (%46,1), Ümraniye (45,6), Ataşehir (%44,3), Üsküdar (%44,2), Kartal (%42,7)'dir.

Şekil 15: İlçeler İtibariyle OECD Üyesi Ülke Sermayeli Şirketler (Sayı-11.08.2021)

Kaynak: İTO kayıtlarından hesaplanmıştır.

4.2.5. Sektörler İtibariyle Suriye Sermayeli Yabancı Şirket Kuruluşları

Suriye sermayeli şirketlerin en çok tercih ettiği sektör yaklaşık her 6 şirketten birinin yöneldiği "Toptan ve Dış Ticaret" sektörüdür. 1413 şirket yaklaşık 49 milyon $ sermaye ile faaliyet göstermektedir. Her 10 şirketten 1'inin tercih ettiği "Konfeksiyon" sektörü, sayısına oranla daha düşük, toplamdan %6,1 pay alan, sermaye yapısı ile izlemektedir.

802 şirket ve 29 milyon $ ile 3. sıradaki "Gayrimenkul Hizmetleri" ile 418 şirket ve 54 milyon $ ile en yüksek sermayeye sahip olarak sıralamada 6. olan "Konut İnşaatı" sektörleri sığınmacıların barınma ihtiyacının karşılanmasında aktif olduklarının göstergesidir.

Belirtilenlere ilave, sayısal olarak;

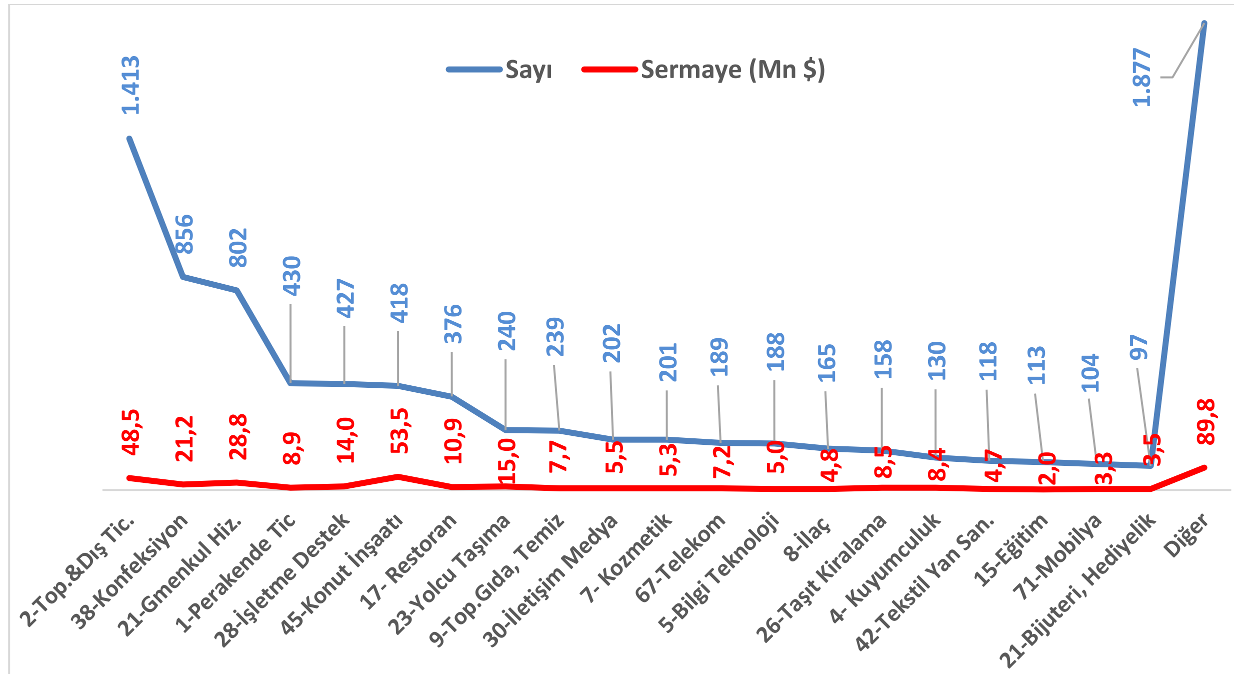
Perakende Ticaret ve İşletme Destek (%5'er)

Restoran, Yiyecek ve İçecek (%4,0),

pay ile dikkat çeken sektörlerdir.

"Yolcu Taşımacılığı, Toptan Gıda ve Temizlik, Bilgi İletişim Medya, Kozmetik, Telekomünikasyon, Bilgi Teknolojileri, İlaç ve Tıbbi Cihaz" sektörleri, hep günlük hayatın içinde sektörler olarak Suriyeli şirketlerin tercihlerinde de öne çıkmaktadır.

Taşıt kiralama, Kuyumculuk ve Eğitim sektörlerinin de yatırımlarda önde gelen sektörler olması Suriyelilerin ne kadar yaşamın her koluna dahil olmaya başladıklarını gösteren önemli bir veridir.

Şekil 16: İstanbul'da Sektörler İtibariyle Suriye Sermayeli Şirketler (Adet /Milyon $ - 11.09.2021)

Kaynak: İTO kayıtlarından hesaplanmıştır.

5. SONUÇ

İstanbul'da, 11 Ağustos 2021 tarihi itibariyle aktif olarak 39.391 yabancı ortaklı şirket faaliyette olup, toplam şirketlerin sayı olarak %8,9'unu oluşturmaktadır. Yabancı yatırımların gelişiminde Türkiye'nin ekonomik gelişimi ve dışa açılma süreci olduğu kadar, bölgesel ve küresel gelişmelerin etkisi net olarak izlenmektedir.

Türkiye'nin dışa kapalı ve korumacı bir politika takip ettiği 1980'lere kadar, dahil olduğu NATO paktına üye batılı ülkelerin yatırımları ile şekillenen yabancı yatırımlar tablosu, 1980'de dışa açılma çabaları ile çeşitlenmeye ve hareketlenmeye başlamış, 1990'larda Berlin Duvarının yıkılması ile tüm Dünyada baş gösteren liberalleşme akımları ile birlikte hemen yanı başımızdaki coğrafyada oluşan iş fırsatları, gelişmiş batılı ülkelerin üs olarak kullanmak üzere İstanbul'u da radarlarına almalarına neden olmuştur. Bu dönemde yaşanan yüksek enflasyona bağlı olarak, Türkiye'nin uyguladığı yüksek faiz politikası,

Özal'lı yıllarda başlayan reform hareketleri ve pek çok yeniliğin getirilmesiyle yeni yeni sektörlerin ortaya çıkması, yabancı yatırımcıların da iştahını kabartmıştır.

2000'li yılların başında yaşadığı ekonomik ve siyasi krizi IMF ile birlikte aşarak istikrarı yakalayan, enflasyon başta makro ekonomik göstergelerini düzelten Türkiye'nin girdiği hızlı kalkınma dönemi, "Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanu"nun yeniden düzenlenmesi, kararlılıkla uygulanan özelleştirme ve başta ulaştırma, telekomünikasyon, enerji, sağlık olmak üzere her alanda devasa projelerin geliştirilmesi, yerli ve yabancı yatırımların hızla artırmasını sağlamıştır.

Ancak 2011 Arap Baharı, İstanbul'daki yabancı yatırım trendinde köklü değişikliklere neden olmuştur. İlimizde sayısı 532 bin olarak kayıtlarda ifade edilen Suriyeliler başta olmak üzere, İran, Irak, Ürdün, Lübnan, Mısır gibi Ortadoğu ülkelerinden girişimcilerin, 2015'den itibaren hızla giderek artan ölçüde ve 2018 ve 2019'da zirve yapacak şekilde şirketleşmesine neden olmuştur.

Bugün İstanbul'da yabancı sermayeli şirketlerde sayı ve sermaye açısından net bir ayırım göze çarpmaktadır. Sermaye açısından önde olan Suriye başta Ortadoğu menşeli şirketler ile gelişmiş ekonomiler menşeli şirketler keskin biçimde ayrılmaktadır. Sayı itibariyle bakıldığında, 8.771 şirket ile en yakın rakibi olan İranlı şirketlerin yaklaşık 2 katına ulaşan Suriyeli şirketlerin büyük farkla önde olduğu görülmektedir. Sayısal manada şirket kuruluşunda ilk 5'de yer alan ülkelerin 4'ü Ortadoğulu kökenlidir.

Yabancılara konut satışını kolaylaştıran, kamuoyunda "Mütekabiliyet Yasası" diye bilinen Tapu ve Kadastro Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına İlişkin 6302 Sayılı Kanun (TC Resmi Gazetesi)[7] ile birlikte yine yabancılara 250.000 ABD $'ı ve üstü değerde konut almaları halinde vatandaşlık verilmesine ilişkin Cumhurbaşkanlığınca çıkarılan 18 Eylül 2018 tarihli Yönetmelik (Cumhurbaşkanlığı Kararı) süreci tetikleyen etki yapmıştır.

II. Dünya Savaşının sonuyla birlikte yüzünü batıya çeviren ve 1996'da bugünkü adıyla Avrupa Birliği (AB) ile Gümrük Birliği'ne giren Türkiye'de 2010'a kadar görülen AB ve ABD, Kanada gibi OECD ülkelerinin ağırlığı sayısal anlamda git gide azalmaktadır. Tescilli sermaye sıralamasında ise bu ülkelerin büyük üstünlüğü halen göze çarpmaktadır. En yüksek sermayeye sahip 8 AB ülkesinin payı %61'i, bu ülkelerle beraber ABD ve Japonya dahil edildiğinde ise 10 gelişmiş ülkenin payı toplamın %70'ini bulmaktadır.

Toplam sermayenin %1,2'sini oluşturan Suriye ve İran girişimlerinin sermayelerinin 30 kat üstünde sayısal üstünlüğü tutmaları sağlıksız bir görüntü olarak değerlendirilebilir. Suriyeliler başta Ortadoğu kökenli şirketlerin sayısal olarak bu kadar hızlı artması, ülkemizde kalıcı olmayı düşünen önemli bir grubun varlığına işaret etmektedir.

Bu vakıanın İstanbul ve Türkiye için olumlu ve olumsuz tarafları detaylı bir şekilde değerlendirilerek gelecekle ilgili politikaların ivedi olarak şekillendirilmesi gereklidir.

[7] Kanun Suriyeli gerçek kişilere (Hatay meselesi nedeniyle) konut edinimi için cevaz vermemekle birlikte kurdukları şirketlere iktisab hakkı tanınmaktadır. Kaldı ki İçişleri Bakanlığının Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'ne hitaben 3.10.2018 tarihli yazısında Suriyelilere uygulanan kısıtlamaların kaldırılması için çalışmalara başlanması talep edilmektedir.

KAYNAKÇA

Cumhurbaşkanlığı Kararı (Cumhurbaşkanlığı Kararı Türk Vatandaşlığı Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına İlişkin Yönetmelik, Karar Sayısı-106)

IMF WEO Database April 2021 www.imf.org (Erişim: 13.08.2021)

İstanbul Turizm İl Müdürlüğü (https://istanbul.ktb.gov.tr/Eklenti/84063,2021-temmuz-turizm-istatistikleripdf.pdf?0)

İTO Kayıtları, www.ito.org.tr (Erişim: 11.08.2021)

Mevzuat Bilgi Sistemi 1 (https://mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4875.pdf)

Mevzuat Bilgi Sistemi 2 (mevzuat.tkgm.gov.tr/EkBelgeGoruntule.aspx)

TC Göç İdaresi Başkanlığı (https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638)

TC Hazine Maliye Bak. (https://muhasebat.hmb.gov.tr/iller-itibariyle-merkezi-yonetim-butce-istatistikleri-2004-2019)

TC Resmi Gazetesi (https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/05/20120518-1.htm)

TUİK 1 (https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dis-Ticaret-Istatistikleri-Haziran-2021-37418)

TUİK 2 (https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=enflasyon-ve-fiyat-106&dil=1)

Worldmeters (https://www.worldometers.info/population/countries-in-europe-by-population/)